

Prof. Dr. JÓZEF KOFFLER (Lwów)

FORMY MUZYCZNE.

(Ciąg dalszy).

IV.

Formy podstawowe.

W myśl wykazanych już poprzednio typów rozwoju melodji rozróżniamy dwie zasady formotwórcze: zasadę rozwoju i zasadę szeregowania. W myśl tych obu zasad możemy formy podstawowe podzielić na dwie grupy: Formy rozwojowe — powstałe na podstawie zasady rozwoju, t. zn. fuga, sonata i jej pochodne. Formy przebiegowe — na podstawie zasady szeregowania — a więc formy pieśniowe i rondo. Forma warjacyjna może należeć do obydwóch grup.

1.

Formy pieśniowe małe.

Małe formy pieśniowe — nazwa nie ma nic wspólnego z muzyką wokalną — mogą być jedno, dwu lub trzyczęściowe. Jednoczęściowa forma składa się z jednego tworu okresowego, często zaopatrzona jest krótkim wstępem i zakończeniem. Dwuczęściowa forma składa się z dwóch tworów okresowych. W prymitywnym kształtowaniu

znane jest zestawienie dwóch niepokrewnych okresów: A + B, zwłaszcza w pieśniach tanecznych (B t. zw. refren). Artystycznie wyższa forma dwuczęściowa dąży do ustosunkowania tych dwóch okresów. Dzieje się to w sposób następujący:

$$\begin{array}{c} A + B \\ \hline P + N \quad \text{nowy P} + \text{stary N} \\ 8 \quad \quad 4 + 4 \end{array}$$

Forma ta wykazuje więc już kontury trzyczęściowości, wprowadzając nową substancję muzyczną tylko w P drugiego okresu. Ten nowy P ma specyficzne cechy: melodyka jest bądź sekwencją jedno lub dwutaktową, bądź powtarza wielokrotnie jeden zwrot melodyczny lub nawet ogranicza się do jak-najmniejszej ilości nut (czasem tylko do jednej); harmonika opiera się na D^i , co wobec modulacji pierwszego okresu do tonacji dominantowej wywołuje wrażenie tonacji miksolidyjskiej. Często układ oparty jest o nutę*pedałową. Wszystkie te cechy piętnują człon jako *środkowy*, nazwiemy go więc średnikiem (*Śr*).

50. A P N

B Śr N

$$\begin{array}{c} A + B \\ 4 + 4 \quad [4] + 4 \\ P \quad N \quad \text{Śr} \quad N \end{array}$$

51. A P N

B Śr N

$$\begin{array}{c} A + B \\ 4 + 4 \quad [4] + 4 \end{array}$$

52. Beethoven: Bagatela

A P N 1ma

2da B Śr N

$$A \quad ||: 4 + 4 :||$$

$$B \quad ||: [4] + 4 :||$$

—> = odbitka generalna. Powtórzenie pojedynczych okresów lub nawet zdań normalnie nie stwarza odmiennej formy,

*) Średniki będziemy w analizie pisać w kwadracie, by już wzrokowo zwrócić na nie uwagę.

Wkońcu jeszcze jeden przykład nieco odmienny, gdyż po Śr wraca P z pierwszej części zamiast jej N.

53. **A P** **N** **B Śr**

$$\begin{array}{ccccccc}
 & A & & & B & & \\
 & P & + & N & + & \text{Śr} & N=P \\
 -14 & + & -14 & & [4] & + & -14
 \end{array}$$

Nieregularność drobnoustrojów nie wpływa wcale na istotę formy; dlatego zamiast terminu okres używamy nazwę: twór okresowy.

Trzyczęściowa forma pieśniowa mała składa się z trzech tworów okresowych, których stosunek wzajemny może być dwojakiego rodzaju: prymitywny: A B C i artystyczny: A B A, przy czym B odgrywa rolę średnika. Nie podaję w tym miejscu przykładów, gdyż w dalszym ciągu będzie na to wiele sposobności.

W wypadkach skomplikowanych przez nieregularności, rozstrzyga o przynależności formalnej

ostatni człon: jeżeli jest on powtórzeniem okresu, wówczas forma jest trzyczęściowa; jeżeli zaś powtarza się tylko zdanie, forma jest dwuczęściowa.

Trzyczęściowa forma o członach mniejszych, bo cztero-taktowych, patrz przykład 39.

Formy pieśniowe małe jako formy samodzielne spotykamy rzadko; tylko w tak zwanych miniaturach. Natomiast jako części składowe form większych zjawiają się bardzo często, bądź jako części form pieśniowych wielkich, bądź jako tematy w rondzie i warjacjach.